

Поняття імплікації в сучасній текстології

Вивчення маніфестацій імплікації досить популярне в наш час. Прихована інформація оточує нас скрізь: в спілкуванні на роботі, вдома, в публічних місцях. Особливо часто приховане значення зустрічається в текстах різних жанрів, у розповідях; навіть на рекламних щитах можна побачити інформацію, яка прямо не висловлена словами, але сприймається й розуміється нами.

Імплікації присвячені наукові роботи як в лінгвістиці, так і в логіці та філософії, що свідчить про значущість даного явища і безсумнівний інтерес, який воно викликає в силу свого складного семантичного складу і неоднорідності способів реалізації у мові. Теоретичною основою нашого дослідження слугували роботи ряду вчених: І.В. Арнольд, С.А. Аскольдова, А.В. Бондарко, О.С. Кубрякової, О.О. Масленнікова, Ю.М. Скребнева, Ю.С. Степанова та інших.

Дослідження І.В. Арнольд показали, що неповнота відображення є неодмінною властивістю мистецтва і вимагає від читача самостійного заповнення недоказаного. Інформація в тексті підрозділяється на експліцитну та імпліцитну. За елементами образів, контрастів, аналогій, вираженими вербально, читач відновлює те, що мається на увазі. Запропонована автором модель світу при цьому неминуче видозмінюється відповідно до тезаурусу й особистості читача, який синтезує те, що знаходить в тексті, зі своїм особистим досвідом.

Існує кілька типів організації контексту з імпліцитною інформацією. Їх об'єднують загальним терміном "імплікація". Походження цього терміну не є лінгвістичним. Він іде з логіки, де імплікація визначається як логічна зв'язка, відображена в мові союзом "якщо ..., то" і формалізується як А - Б, тобто А тягне за собою Б. У тексті це може відображатися вираженістю обох компонентів: антецедента А і консеквента Б, або тільки консеквента. Стилїстика займається другим типом організації контексту з імпліцитною інформацією. Імплікація в широкому сенсі є наявність в тексті вербально не висловлених, але вгадуваних

адресатом смислів. Сюди відноситься еліпс, алюзія, семантичне ускладнення і власне текстова імплікація.

Визначимо текстову імплікацію як додатковий смисл, який базується на синтагматичних зв'язках співположених елементів антецедента. Текстова імплікація передає не тільки предметно-логічну інформацію, а й інформацію другого роду, прагматичну, тобто суб'єктивно-оцінну, емоційну і естетичну. Текстова імплікація обмежена рамками мікро-контексту, що на композиційному рівні зазвичай відповідає епізоду. Відновлюється вона варіативно, належить конкретному тексту, а не мові взагалі і сигналізується в межах одного кроку квантування. [1: 119-121].

Імпліцитним, або неявним є те, що не має такого словесного вираження, але розуміється під експліцитним, виражається і досягається адресатом за допомогою експліцитного, а також контексту та інших факторів. Експліцитне й імпліцитне - це дві в деякому сенсі протилежні форми вираження думки. Як пише В.Х. Багдасарян, експліцитними й імпліцитними бувають тільки думки, а не мовні одиниці. Тому, питання про експліцитне і імпліцитне виступає як істотний аспект питання про співвідношення мислення та мови.

Імпліцитне так само реально, як і експліцитне, але існує не на поверхні, а в глибині мови, як нижній, прихований шар змісту. Імпліцитне є опосередкованою формою вираження думки мовою. Імпліцитне виражається і досягається адресатом на основі експліцитного, і в цьому сенсі залежить від нього. Так, В.І. Мороз. порівнює розумовий акт з айсбергом, називаючи експліцитне його "надводною" частиною, а імпліцитне - "підводною". [Багдасарян В.Х., 138 с.]

Головною категорією, яка підлягає розгляду, є імплікація як універсальна категорія тексту, що включає цілий ряд дрібніших величин (прийомів), в яких вона і знаходить свою конкретну реалізацію. Текстова імплікація є додатковим прихованим смислом.

Наше розуміння імплікації базується на концепціях Т.І.Сільман, І.Р.Гальперіна, В.А.Кухаренко, І.В.Арнольд, В.І.Карасіка, які переконливо довели, що імплікація тою чи іншою мірою виражається в будь-якому тексті. За визначенням К.А.Долініна, «імпліцитний смисл висловлювання - зміст, який прямо не втілений в узуальних лексичних та граматичних значеннях мовних

одиниць, складових висловлювання, але витягується або може бути вилучено при його сприйнятті» [2: 40].

Зіставлення з іншими видами прихованого смислу дозволило виявити основні ознаки імплікації:

- 1) здатність передавати предметно-логічну, суб'єктивно-оціночну та емоційну інформацію;
- 2) обмеженість рамками мікроконтексту, що на композиційному рівні відповідає переважно абзацу;
- 3) здатність відновлюватися варіативно (на відміну від еліпсиса);
- 4) рематичність, приналежність конкретному тексту;
- 5) постійне комбінування з іншими видами того, що мається на увазі (еліпсисом, пресуппозицією і т.д.).

І.Р.Гальперін вносить до цього переліку підтекст, але слідом за С.М.Дорофєєвою ми визнаємо, що підтекст - це не засіб імпліціювання інформації, а його результат.

Ту частину інформації, яка прямо не виражена в мовних знаках - складових висловлювання, але так чи інакше витягується з нього, зазвичай представляють як імпліцитний смисл або підтекст. Підтекст висловлювання не може бути свідомо сприйнятий, якщо він не є актуальним для адресата. [2: 304]

Отже, імплікація є складним лінгвістичним утворенням, в якому відображається: по-перше, номінативна сутність мови, по-друге, структурно-семантична організація висловлювання, по-третє, формування логіко-сміслових відносин всередині фрази при активній взаємодії змістовного центру і периферії, по-четверте, створення додаткових семантичних значень фрагмента тексту, що сприяють розкриттю прихованої інформації як процесу побудови імпліцитного простору того чи іншого епізоду. Дане розуміння імплікації представляється її широким трактуванням. Однак такий підхід є виправданим, насамперед, з позицій функціонування текстових категорій: точності, зв'язності, діалогічності, образності та інших, а також вираження авторської природи, його світоглядної політики, рівня володіння засобами мови, тобто тим, що характеризує ідіостиль художника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
2. Долинин К.А. Имплицитное содержание высказывания / К.А.Долинин // Вопросы языкознания. - 1983. - №4. - С.39-45.
3. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики) // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 416 с.
4. Арнольд И. В. Импликация как приём построения текста и предмет филологического изучения // Вопросы языкознания. – 1982. - №4. – С. 83-91.
5. Кухаренко В.А. Типы и средства выражения импликации в английской художественной речи //НДВШ. Филологические науки. 1974. №1.